

ISKUSTVA JEDNOG STUDENTA U ISTRAŽIVANJU VOJNE POVIJESTI I POVIJESTI ORUŽJA

Rad prikazuje iskustva jednog studenta u istraživanju vojne i ratne povijesti te povijesti oružja. Svrha ovog rada je da donekle posluži kao vrsta vodiča u istraživanju vojne povijesti i povijesti oružja, neovisno radi li se o sadašnjim studentima povijesti, iskusnim povjesničarima ili laicima koji imaju prolazno zanimanje za vojnu povijest. U radu su prikazana neka od najvažnijih mjesta, ustanova, osoba i djela koja su temeljna za početak istraživanja vojne povijesti i oružja, s fokusom na Hrvatsku i hrvatske autore 20. i 21. stoljeća. Ovaj rad ne donosi potpun i sveobuhvatan popis, ali pruža jednu čvrstu i jasnu polaznu točku zainteresiranima u ova interesna područja.

Ključni pojmovi: vojna povijest, ratna povijest, povijest oružja, istraživanje vojne povijesti, military history, war history, history of weapons, weapon history, researching military history

Ideja za pisanje ovog rada izrodila se iz želje za postojanjem vodiča za sve zainteresirane za vojnu i ratnu povijest te povijest razvoja i upotrebe oružja. Želja je da sadržaj ovog rada posluži sadašnjim i budućim akademskim građanima, pripadnicima akademske zajednice, te široj javnosti, odnosno svima koji pokazuju interes za ove teme (profesionalno ili ne) u svojim istraživačkim pothvatima. Također je želja i pobuditi u Hrvatskoj veći interes za istraživanjem povijesnog oružja i vojne povijesti te upoznati čitatelje s mogućnostima koje im stoje na raspolaganju zahvaljujući modernoj tehnologiji.

Pogrešno bi bilo iz prethodnog odlomka iščitati kako u Hrvatskoj ne postoji interes za istraživanje oružja i vojne povijesti,¹ kao što postoje i cijele institucije² posvećene upravo tim

1 Poput: časopisa *Vojna povijest*, časopisi i knjige izdavačke kuće Osprey Publishing, *Journal of Medieval Military History*, časopis *Husar*, *Medieval Warfare Magazine*, *Ancient Warfare Magazine*, vojnostručni časopis *Hrvatski vojnik*, časopis *Military History Matters*, *Army History Magazine* kojeg izdaje U.S. Army Center of Military History, *War in History* časopis kojeg izdaje SAGE Publications, *Journal of Slavic Military Studies*, *The Journal of Military History*, publikacije ustanova poput Ministarstva obrane Republike Hrvatske, Hrvatskog povijesnog muzeja, Royal Armouries Museum, The Tank Museum, itd.

2 Poput: Musée de l'Armée u Parizu, Vojni muzej u Beogradu, Park vojaške zgodovine Pivka, Royal Armouries Museum, Imperial War Museum, National WWI Museum and Memorial, Heeresgeschichtliches Museum, Muzej Velikog Patriotskog rata u Moskvi, Muzeum Armii Krajowej u Krakovu, Muzeum Wojska Polskiego u Varšavi.

temama. Današnja je umreženost omogućila lakši, brži i dublji pristup raznovrsnim informacijama i podacima, ali istovremeno i olakšala širenje netočnih informacija i nekritički napisanih tekstova (motivacije autora takvih radova su za potrebe ovog rada nevažne), na što treba pripaziti.

Ovaj rad nije zamišljen da bude sveobuhvatan vodič jer je područje vojne povijesti i oružja toliko velikih razmjera da je nemoguće sve svrstati u rad ovakvog formata. Svrha i funkcija ovog rada je da posluži kao početna točka ili „odskočna daska“ svim zainteresiranim osobama u njihovoj potrazi i istraživanju. Navedeni i istaknuti primjeri u radu predstavljaju manji dio mnoštva institucija i publikacija iz već prije spomenutih interesnih područja. Kriteriji odabira primjera jesu lokalna i globalna prepoznatljivost tih osoba, institucija i publikacija, kao i prepoznatljivost autoru ovog rada. Na kraju, potrebno je napomenuti kako će se glavnina rada odnositi na hrvatske prilike, s kratkim osvrtom na situaciju u inozemstvu.

Nadalje, valja naglasiti potrebu za određenim kompetencijama potencijalnih istraživača i čitatelja, od kojih su najtraženije računalna pismenost, poznavanje stranih jezika i ustrajnost. One su neizostavni i prijeko potrebni elementi u životu, a isto tako i u istraživačkom procesu. Računalna pismenost i, općenito, pristup računalu s dobrom internetskom vezom nužni su za pisanje radova, komunikaciju s današnjim svijetom, ali i za pristup publikacijama, člancima, videozapisima i drugim izvorima potrebnim za proučavanje i učenje vojne povijesti i oružja. Poznavanje stranih jezika također je potrebno, a poznavanje engleskog jezika definitivno je preduvjet zato što je to *lingua franca* današnjice te je veliki dio pisanog korpusa pisan upravo na engleskom jeziku. Ustrajnost je potrebna zato što je svaki istraživački proces dugačak i traži određeno strpljenje, a pogotovo kada su u pitanju traženje relevantnih izvora informacija i istraživanje područja vojne povijesti i povijesti oružja u Hrvatskoj i na hrvatskom jeziku. Nakon pokrivanja nužnih preduvjeta, prijeći će se na prijedloge gdje, kako i što tražiti.

Jedno od prvih mjesta za pretragu traženih informacija iz područja vojne povijesti i povijesti oružja jesu internet i tražilice mrežnih preglednika, od kojih je najpopularnija tražilica *Google Search*. Kada se koristi navedena tražilica, jedan od najčešće dobivenih rezultata pretraživanja je – *Wikipedia*. Radi se o besplatnoj, višejezičnoj enciklopediji s besplatnim sadržajem koja se temelji na modelu da njezin sadržaj mogu uređivati anonimni autori.³ S obzirom na to da njezin sadržaj mogu uređivati anonimni autori, njezina intrinzična vrijednost, kao izvora informacija, time biva uvelike smanjena. Međutim, njezina je prednost što gotovo svi članci, pogotovo oni dobro napisani, sadrže popis referenci i korištene bibliografije. Ti popisi mogu se iskoristiti kao vrijedni izvori informacija i kao početna točka za pretraživanje autora i djela te ključnih pojmova. Potrebno je naglasiti kako se uglavnom radi o starijim radovima kojima je istekao *copyright*, zbog čega su dostupni *online*, te internetski članci. Rijetko se mogu pronaći pouzdaniji noviji radovi. *Wikipedia* sadrži i tzv. istaknute članke (eng. *featured articles*) koji jamče visoku kvalitetu članka i koji nisu više otvoreni na način da svatko može mijenjati njihov sadržaj, a može ih se prepoznati po brončanoj zvijezdi u gornjem desnom kutu.

U slučaju korištenja tražilica na internetu, u nedostatku informacija o autorima, djelima ili određenim pojmovima i informacijama o temi koja vas zanima, korištenjem *ključnim pojmova* možete suziti svoju pretragu ili ju usmjeriti u željenom pravcu. U ovom slučaju mogu se koristiti sljedeći opći

3 Više o tome na Wikipedia: About - <https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:About>

pojmovi: *rat, oružje, vojna povijest, ratna povijest, naoružanje, povijest oružja, vojska, ratovanje, vojništvo*, i sl. Mogu se koristiti i isti ili slični pojmovi u stranim jezicima – npr. u talijanskom jeziku (*guerra, arma, storia militare, storia di guerra, storia delle armi, esercito*), u njemačkom jeziku (*Krieg, Waffe, Militärgeschichte, Kriegsgeschichte, Geschichte der Waffen, Heer, Soldatenschaft*), u engleskom jeziku (*war, weapons, arms, armour, military history, war history, armament, weapon history, army, warfare, soldiership*). Iz iskustva, bolje je odmah tražiti na engleskom jeziku (ili nekom drugom stranom jeziku) iz razloga što se često na stranim jezicima znaju pronaći bolje pisani *wikipedijini* članci, nego na hrvatskom jeziku (ako uopće i postoje članci na hrvatskom jeziku) ili drugi članci na internetu.

Znanje koje ključne pojmove upisati u tražilice ili koje autore i djela tražiti je od velike pomoći, pogotovo kada se koriste tražilice poput *Google Search, Google Books, Yahoo, Bing* i slične. Isto tako, valja imati na umu da će upisivanje općih pojmova poput „military history“ rezultirati sa velikim brojem pronađenih rezultata – od definicije pojma do ustanova i časopisa koja se bave tom temom, pa čak i to članaka i tekstova koji samo spominju taj traženi pojam. Kako bi se suzila pretraga, mogu se koristiti alati za filtriranje koji se mogu nalaziti u sklopu mrežnih tražilica preko kojih tražite određene pojmove, ali bi bolje rješenje bilo uz te alate koristiti i dodatne pojmove kao i odgovarajuću terminologiju, nazive i podatke. Primjerice, u slučaju da tražite podatke o hrvatskim vojnicima tijekom Tridesetogodišnjeg rata, tada ćete korištenjem izraza „Croats during the Thirty Years’ War“ dobiti relevantnije podatke koji će vam više koristiti za traženje podataka za vaše istraživanje, umjesto da upišete recimo „Croatian military history“.

S obzirom da se u prošlom odlomku govorilo o tražilicama i ključnim pojmovima, u ovom sljedećem odlomku bit će riječ o portalima znanstvenih i stručnih radova, bazama podataka i specijaliziranim tražilicama određenih institucija. Ovdje korištenje ključnih pojmova ili imena autora i djela ili specifične teme unutar područja vojne povijesti i povijesti oružja, može biti od velike koristi za pronalazak literature i izvora za vaša istraživanja, a prva tražilica o kojoj će biti riječ je *Google Scholar*⁴.

Google Scholar je specijalizirana tražilica koja na relativno jednostavan način omogućava pretraživanje akademske literature iz cijelog svijeta. Mana ove tražilice je nedostatak sustavnosti, poput sortiranja prema znanstvenom području i nedostatak pretrage po naslovima. Alternative ovoj tražilici bile bi *Academia.edu*⁵, *JSTOR*⁶, *Hrčak*, *Persée.fr*⁷ i dr. Ove navedene tražilice, osim sustavnosti, omogućuju i pronalazanje cjelovitih tekstova.

U Hrvatskoj postoji baza znanstvene bibliografije – Hrvatska znanstvena bibliografija (CRO-SBI), koja na jednom mjestu okuplja cjelovitu i sveobuhvatnu znanstvenu publicistiku hrvatskih istraživača. Danas sadrži podatke o više od 520 000 radova hrvatskih znanstvenika čime je osigurana uključenost svih područja znanosti, svih ustanova u sustavu znanosti i visokog obrazovanja, svih vrsta publikacija i radova koji proizlaze iz istraživačkih aktivnosti.⁸ Međutim, mana je što sadrži manje radova onih zaposlenih u drugim ustanovama (poput muzeja) ili onih koji su nezaposleni.

4 Google Scholar - <https://scholar.google.com/>

5 Academia.edu - <https://www.academia.edu/>

6 JSTOR - <https://www.jstor.org/>

7 Persée - <https://www.persee.fr/>

8 Više o tome: O Hrvatskoj znanstvenoj bibliografiji - <https://www.bib.irb.hr/o-projektu>

Sljedeći je *Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa – Hrčak*. Hrčak je centralni portal koji na jednom mjestu okuplja hrvatske znanstvene i stručne časopise koji nude otvoreni pristup svojim radovima, a trenutno sadrži 490 časopisa i ukupno 223 534 objavljenih radova.⁹

Zatim, tu je i *Hrvatski povijesni portal* koji od 2017. godine ima preko 137 suradnika, a koji su objavili preko 1 500 različitih materijala. Namijenjeni su prvenstveno nastavnicima povijesti, učenicima, studentima i zaljubljenicima u povijest.¹⁰

Ovdje je bitno napomenuti da prethodno spomenuta dva portala nude različite razine informacija. *Hrčak* poglavito nudi znanstvene i stručne radove koji su objavljeni u znanstvenim i stručnim časopisima, te nudi uglavnom pouzdane informacije. *Hrvatski povijesni portal* je portal za popularizaciju povijesti i na njemu mogu pronaći kvalitetni prilozi uglednih hrvatskih stručnjaka, ali i priloge amatera i nestručnih osoba, pa se ne može uvijek pouzdati u informacije na tom portalu.

U sklopu ovog odlomka navest će se još nekoliko knjižnica sa specijaliziranim tražilicama, od kojih bi prva bila **Nacionalna i sveučilišna knjižnica** čiji ukupni fond broji približno 3,5 milijuna svezaka,¹¹ a druga **Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti**. Slijedeće su **Knjižnice grada Zagreba**, suvremeno organizirana mreža narodnih knjižnica, najveća ustanova među narodnim knjižnicama u Hrvatskoj, a ujedno je i jedna od najvećih kulturnih ustanova u Zagrebu.¹² U katalogu možete osim tražilicom, pretraživati literaturu i preko predmetnih odrednica i klasifikacijskih oznaka (npr. predmetna odrednica može biti *Hrvatska – vojna povijest – 1941/1945* ili klasifikacijska oznaka npr. *355.48(497.5) Vojna povijest Hrvatske*). Zatim, knjižnica **Muzejskog dokumentacijskog centra** čiji fond sadrži oko 50 000 jedinica i obuhvaća muzeološku literaturu te izdanja hrvatskih i inozemnih muzeja i galerija.¹³ Na kraju ovog odlomka navest će se knjižnica **Filozofskog fakulteta u Zagrebu**, koja je druga knjižnica po količini publikacija iz područja humanističkih znanosti u Hrvatskoj.¹⁴ U knjizi dr. sc. Zrinke Nikolić Jakus, *Uvod u studij povijesti*, na stranicama od 145-251 pod cjelinom „Prilozi“ nalazi se opširan popis publikacija, knjižnica, institucija i dr., gdje se nalaze relevantni podaci za temu ovog rada. Korištenjem tražilica ovih (i sličnih) institucija, uporaba ključnih pojmova i poznavanje relevantnih autora i njihova djela možete brzo i jednostavnije doći do traženih radova i informacija, te ih u konačnici i dobiti na korištenje.

U ovom će odlomku biti riječ više o institucijama putem kojih je moguće dobiti relevantne informacije o područjima vojne povijesti i povijesti oružja, pristup materijalnoj građi te pristup stručnjacima u ovim područjima. U krajnjem slučaju, većina institucija ima vlastite publikacije do kojih možete doći preko njih samih ili možete saznati koje su radove i djela objavili kako biste ih mogli pronaći na drugim mjestima i u drugim oblicima. **Hrvatski državni arhiv** je središnja i matična arhivska ustanova, koja čuva, štiti, stručno obrađuje te daje na korištenje arhivsko gradivo, raspoređeno u 2150 arhivskih fondova i zbirki.¹⁵ Arhivsko gradivo vojne

9 Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa – Hrčak. - <https://hrcak.srce.hr/>

10 Hrvatski povijesni portal - <https://povijest.net/>

11 Nacionalna i sveučilišna knjižnica - <https://www.nsk.hr/>

12 Misija, vizija, strategija – Knjižnice grada Zagreb. - <http://www.kgz.hr/hr/o-nama/misija-vizija-i-strategija/222>

13 O knjižnici – Knjižnica MDC. - <https://www.mdc.hr/hr/mdc/zbirke-fondovi/knjiznica/zbirke/>

14 Z. NIKOLIĆ JAKUS 2012: 197.

15 Hrvatski državni arhiv – O nama. - <http://www.arhiv.hr/O-nama>

provenijencije u Hrvatskom državnom arhivu čini 95% ukupne vojne dokumentacije u cijeloj državi, među kojim ima građe od 16. stoljeća do kraja 20. stoljeća. Zbog toga je nezaobilazan izvor za istraživanje hrvatske vojne i ratne povijesti.¹⁶

Sljedeći važan institut je **Hrvatski institut za povijest**¹⁷ koji na svojoj mrežnoj stranici sadrži popis određenih znanstvenika i njihovih djela, zatim popis izdavaštva samog instituta, kao i zasebnu stranicu o Prvom svjetskom ratu¹⁸. Pretraživanjem mrežne stranice instituta mogu se saznati djela i radovi koji su potencijalno relevantni za vaša istraživanja, kao i istraživači s kojima možda možete pokušati ostvariti suradnju.

Na sličan se način mogu pretraživati informacije, kao na primjeru Hrvatskog instituta za povijest, u sljedećim muzejima. Može se istražiti posjeduju li zbirke oružja i oklopa, proučavaju li vojnu povijest i povijest oružja, tko je zadužen za održavanje i istraživanje određenih zbirki, te izdavačka djelatnost tih institucija. Za primjere se mogu navesti **Hrvatski povijesni muzej** koji sadrži zbirku oružja, koja pokriva razdoblje od 11. stoljeća do danas i broji preko 5500 predmeta.¹⁹ Zatim **Muzej grada Zagreba** koji ima svoju zbirku militarije,²⁰ a čine ju predmeti od 16. stoljeća do kraja 20. stoljeća, poput oružja, vojnih uniformi, vojne opreme, vojnih plaketa i znakova te fotografija podijeljenih na nekoliko podzbirki²¹ **Arheološki muzej u Zagrebu** najstarija je muzejska ustanova grada Zagreba i danas broji više od 450.000 različitih artefakata.²² Na kraju odlomka navest će se muzeji koji su orijentirani isključivo na vojnu povijest, a to su: **Muzej Domovinskog rata Karlovac – Turanj**²³, **Memorijalni centar Domovinskog rata Vukovar**²⁴, **Muzej vojne i ratne povijesti Pakrac**²⁵ i **Muzej Domovinskog rata Bjelovar**²⁶.

U ovom će se odlomku dati vrlo kratak osvrt na popularne i specijalizirane časopise koji sadrže članke na temu vojne povijesti i povijesti oružja.²⁷ Jedan od časopisa vrijedan spomena je *Hrvatski vojnik* koji je prvi hrvatski vojnostručni časopis, koji izlazi od 1991. godine.²⁸ Sljedeći je časopis i prva hrvatska revija za oružje i streljivo *Magnum*, koji je izlazio početkom 90-tih godina i u kojem su se mogli pronaći članci o povijesnom oružju i o vojnoj povijesti. Slijedeći časopisi su *Vojna povijest*²⁹ i slikovni časopis za vojnu povijest i militariju *HUSAR*,³⁰ koji sadrže članke o vojnoj i ratnoj povijesti i o oružju, a obrađuju hrvatske i svjetske teme.

16 Više o tome može se pronaći na mrežnoj stranici Hrvatskog državnog arhiva pod odjeljkom „Kako je gradivo organizirano – Vojska“ na sljedećoj poveznici: <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Istra%C5%BEite-gradivo/%C5%A0to-%C4%8Duvamo/Kako-je-gradivo-organizirano/Vojska>

17 Hrvatski institut za povijest - <http://www.isp.hr/>

18 Stogodišnjica 1914.-1918. – 2014.2018. - <https://sites.google.com/site/191418hr/>

19 Zbirka oružja – Hrvatski povijesni muzej. - <https://www.hismus.hr/hr/zbirke/izbor-iz-fundusa/zbirka-oruzja/>

20 Muzej navodi zbirku kao *Zbirka militaria*.

21 Zbirka militaria – Muzej grada Zagreba. - <http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-militaria,86.html>

22 O muzeju – Arheološki muzej u Zagrebu - <https://www.amz.hr/hr/muzej/o-muzeju/>

23 U sklopu Gradskog muzeja Karlovac – Turanj <http://www.gmk.hr/O%20nama/U%20sastavu%20muzeja/Muzej%20Domovinskog%20rata%20Karlovac%20je%20%80%93%20Turanj>

24 Službene stranice muzeja - <https://www.mcdrvu.hr/>

25 Informacije o muzeju - <https://mdc.hr/hr/mdc/zbirke-fondovi/fototeka/muzej-vojne-i-ratne-povijesti-pakrac>

26 Službene stranice muzeja - <http://dohvt-muzejdomovinskograta.hr/>

27 Ovdje neće biti spomenuti znanstveni časopisi, ali se njihov popis može vidjeti na portalu Hrčak.

28 Službene stranice časopisa - <https://hrvatski-vojn timer.hr/>

29 Službene stranice časopisa - <https://vojnapovijest.vecernji.hr/>

30 Samo između 2004. do 2011. kada je prestao izlaziti u Hrvatskoj i od 2013. godine počeo izlaziti u Njemačkoj; službene stranice časopisa - <https://husar.com.hr/>

Sada kada se u radu prikazalo gdje treba tražiti relevantne informacije, navest će se i autori čiji su rad i djela potrebni za stjecanje temeljnog znanja i istraživanje vojne povijesti i povijesti oružja, ne samo u Hrvatskoj već i u svijetu.

Za početak, u ovom radu navest će se **Milan pl. Praunsperger** sa svojim radovima u časopisu *Narodna starina*³¹ iz 1932. godine, te knjigom *Oružje starih Hrvata*³². Sljedeća je autorica povjesničarka umjetnosti **Marija Šerčer**, koja je od 1967. godine vodila Zbirku oružja u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu, sve do 01. siječnja 1991. godine kada je otišla u mirovinu. Kao izuzetna stručnjakinja za hladno oružje pomagala je mnogim muzejima diljem Hrvatske pri inventarizaciji i novim postavima. Osim tekstova u katalozima, objavila je brojne znanstvene članke u domaćim i inozemnim stručnim časopisima, a često se javljala stručnim i muzeološkim priložima u brojnim stručnim publikacijama novinama i kao autorica i kao prevoditeljica. Ekstenzivan popis njezinih radova može se pronaći u transkriptu razgovora koje je vodila i snimila Jozefina Dautbegović 28. veljače 2002. godine s Marijom Šerčer, a sam transkript je objavljen u časopisu *Informatica museologica*.³³ Zatim, tu je **Tomislav Aralica**, po struci pravnik, ali izrazito kvalitetan i produktivan istraživač vojne povijesti i oružja, koji je do danas objavio preko stotinu članaka. Jedno od poznatijih djela jest *Hrvatski ratnici kroz stoljeća* (u 4 sveska), koje je napisao i objavio u suautorstvu sa Višeslavom Aralicom, i jedno od zaslužnijih djela za popularizaciju hrvatske vojne povijesti.³⁴ Za kraj ovog odlomka navest će se još nekolicina autora i autorica koji su, zbog svojih kvalitetnih radova i doprinosa, renomirani u području povijesti oružja, te vojne i ratne povijesti u Republici Hrvatskoj i okolici - Janko Jeličić, Marinko Ogorec, Divor Žilić, Zdenko Vinski, Domagoj Madunić, Nataša Štefanec, Danijel Petković, Damir Stanić, Goran Bilogrivić, Mario Kovač i Dora Bošković, ali ovo nipošto nije potpuni popis. Djelomičan popis njihovih radova nalazi se u popisu literature na kraju ovog rada.

Nakon što smo napisali koju riječ o literaturi za vojnu povijest koja pripada hrvatskom jezičnom području, shodno je nastaviti s izvorima koji se nalaze u inozemstvu. Navest ćemo neke od najpoznatijih i najuglednijih ustanova koje sadrže zavidne zbirke oružja i oklopa i/ili se bave istraživanjem vojne i ratne povijesti, kao i povijesti oružja. Radi se o slijedećim ustanovama: *The Metropolitan Museum of Art* (New York, Sjedinjene Američke Države), *Royal Armouries Museum* (Leeds, Engleska), *Canadian War Museum* (Ottawa, Kanada), *The Tank Museum* (Bovington Camp, Engleska), *Deutsches Panzermuseum Munster* (Munster, Njemačka), *Das Heeresgeschichtliche Museum HGM* (Beč, Austrija), *Landeszeughaus* (Graz, Austrija), *Muzej tenkova Kubinka* (Kubinka, Rusija) i *Ermitaž* (Sankt-Peterburg, Rusija). Pridodao bih i slijedeće autore i autorice, koji su svojim radom i djelima ostvarili znatan doprinos u područjima vojne i ratne povijesti, kao i u području istraživanja oružja i oklopa, te u promoviranju povijesti i ovih interesnih područja - Ewart Oakeshott, Tobias Capwell, Mike Loades, John France, Kelly DeVries, Clifford Rogers, Geoffrey Parker, Stephen Bull, Stephen

31 M. PRAUNSPERGER 1932A: 56-59; M. PRAUNSPERGER 1932B: 130-132; M. PRAUNSPERGER 1932C: 205-208.

32 M. PRAUNSPERGER 1943 – Milan Praunsperger, *Oružje starih Hrvata*, Zagreb: Izdanje Matice hrvatske, 1943.

33 J. DAUTBEGOVIĆ 2008: 129-137.

34 T. ARALICA, V. ARALICA 2006A – Tomislav Aralica, Višeslav Aralica, *Hrvatski ratnici kroz stoljeća. Knjiga 1: Oprema, oružje hrvatskih vojnika od oko 800. do 1918. godine*. Zagreb: Znanje, 2006; T. ARALICA, V. ARALICA 2006B – Tomislav Aralica, Višeslav Aralica, *Hrvatski ratnici kroz stoljeća. Knjiga 2: Razdoblje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca – Jugoslavije: 1918 – 1941*. Zagreb: Znanje, 2006; T. ARALICA, V. ARALICA 2010 – Tomislav Aralica, Višeslav Aralica, *Hrvatski ratnici kroz stoljeća. Knjiga 3: Oružane snage Nezavisne Države Hrvatske i druge hrvatske postrojbe na osovinskoj strani: 1941.-1945*. Zagreb: Znanje, 2010; T. ARALICA, V. ARALICA 2011 – Tomislav Aralica, Višeslav Aralica, *Hrvatski ratnici kroz stoljeća. Knjiga 4: Partizani: oružna sila Komunističke partije Hrvatske i Komunističke partije Jugoslavije: 1941.-1945*. Zagreb: Znanje, 2011.

Turnbull, Michael Howard, Jeremy Black, i dr. Ovdje ponavljam kako popis ustanova i pojedinaca nije cjelokupan i da postoje još mnogi koji bi se mogli staviti na ovaj popis.

Od portala, baza podataka i mrežnih stranica, prvo bih naveo neprofitnu organizaciju *The Oakeshott Institute*³⁵, čiji je cilj promoviranje interesa i znanja za oružje i oklope. Ova organizacija trenutno provodi masivan projekt dokumentiranja mačeva kako bi stvorili bazu podataka o mačevima i time omogućili bolje razumijevanje razvoja mača kroz povijest. Zatim portal *Wiktenauer*³⁶ gdje se objavljuju prijevodi i analize starih manuskripata i dokumenata koji pokrivaju teme srednjovjekovnog mačevanja, kao i drugih povijesnih borilačkih vještina (pretežno na Zapadu), te mrežnu stranicu *Internet History Sourcebooks Project*³⁷ Sveučilišta u Fordhamu (*Fordham University*) gdje se nalaze primarni i sekundarni izvori s prijevodima, bibliografije i slično, povezano sa antikom, srednjim vijekom i modernom poviješću.

Razvojem moderne tehnologije pojavili su se novi oblici promoviranja povijesti i povijesnog sadržaja, kao i nove platforme koje su pružile uzbudljive i atraktivne, multimedijske pristupe u prikazivanju prošlosti i povijesti. Pojava društvenih mreža omogućilo je povezivanje profesionalnih istraživača i amatera, kao i studente i entuzijaste povijesti, te omogućilo širenje relevantnih i recentnih istraživanja na lokalnoj i globalnoj razini. Primjerice, jedna od najpopularnijih društvenih mreža, *Facebook*, omogućava stvaranje interesnih grupa gdje su članovi i laici i stručnjaci, a svakome tko želi nešto istraživati, može s ograničenim uspjehom tražiti reference, slike ili podatke od ostalih članova grupe. Naravno, ovakav pristup je najbolje koristiti kao dodatan alat tijekom istraživanja, ali se nipošto ne treba oslanjati isključivo na takve grupe, a i točnost informacija je isto upitna. Stranice poput *Academia.edu* i *ResearchGate*³⁸ omogućavaju znanstvenicima da se međusobno povežu i da prate relevantna i recentna istraživanja iz svojih interesnih područja, te da međusobno surađuju i objavljuju *reprintove* svojih objavljenih radova. Platforma *Youtube*³⁹ je u posljednje vrijeme postala jedno od popularnijih mjesta za učenje povijesti i traženje povijesnog sadržaja – od dokumentarnih filmova i predavanja do gledanja muzejskih tura. Ne samo to, već su i određene institucije uvidjele potencijal takvih platformi i aktivno ih koriste za svoju promidžbu, ali i za populariziranje povijesti. Jedni od najsvjetlijih primjera su upravo ranije spomenute institucije *Royal Armouries Museum*⁴⁰, *Deutsche Panzermuseum Munster*⁴¹ i *The Tank Museum*⁴². Istovremeno, pojavili su se i pojedinci, stručnjaci ili laici, koji kritičkim pristupom, detaljnim istraživanjem i vrsnim znanjem također objavljuju istraživanja i potiču gledatelje zanimanje u različite aspekte povijesti. *Youtube* kanali poput *Forgotten Weapons*⁴³, *The Great War*⁴⁴, *Military History Visualized*⁴⁵ i *C&Rsenal*⁴⁶, veoma aktivno i znanstveno objavljuju svoja istraživanja i informacije vezane uz povijest oružja, ratova i općenito

35 The Oakeshott Institute - <http://oakeshott.org/>

36 Wiktenauer - <https://wiktenauer.com/>

37 Internet History Sourcebooks Project - <https://sourcebooks.fordham.edu/>

38 ResearchGate - <https://www.researchgate.net/>

39 Youtube - <https://www.youtube.com/>

40 Royal Armouries Museum - <https://www.youtube.com/user/RoyalArmouries>

41 Deutsche Panzermuseum Munster ima dva Youtube kanala: Das Panzermuseum - <https://www.youtube.com/user/DasPanzermuseum> (na njemačkom jeziku) i German Tank Museum - <https://www.youtube.com/channel/UCX-plGhmq3j5tHCLXWVfX0A> (na engleskom jeziku)

42 The Tank Museum - <https://www.youtube.com/user/TheTankMuseum>

43 Forgotten Weapons - <https://www.youtube.com/user/ForgottenWeapons>

44 The Great War - <https://www.youtube.com/user/TheGreatWar>

45 Military History Visualized - <https://www.youtube.com/channel/UCK09g6gYGMvU-0x1VCF1hgA>

46 C&Rsenal - <https://www.youtube.com/channel/UClq1dvO44aNovUUY0SiSDOQ>

vojne povijesti. U Hrvatskoj je takva inicijativa još u povojima, ali nada je kako će se i to s vremenom promijeniti.

U Hrvatskoj ne manjka autora, djela, institucija i publikacija koje obrađuju područja vojne povijesti i oružja, bilo modernog ili povijesnog. Međutim, iako postoji interes za vojnom i ratnom poviješću i oružjem u Hrvatskoj, ne može se uspoređivati sa stanjem izvan države. Dodatan problem je manjak mjesta gdje bi postojali popisi kompletne bibliografije koja pokriva teme iz vojne povijesti i o oružju. Pritom se ne misli na knjižnice ili specijalizirane ustanove (poput vojnih muzeja ili vojnih učilišta) već nepostojanje udruga ili ustanova koje bi pokušale objediniti svu objavljenju građu u Hrvatskoj i koja je povezana uz hrvatsku povijest, kao i prikupljanje relevantne literature izvana. Još treba napomenuti da su rijetki slučajevi u kojima su povjesničari, specijalizirani za vojnu povijest, prisutni u popularnom medijskom prostoru, tako da su, iz perspektive zaljubljenika koji tek ulazi u područje vojne povijesti, ti povjesničari anonimni i nevidljivi. Ovaj rad je nastao upravo iz razloga što postoje takvi nedostaci i zašto se ovim radom želi omogućiti budućim, ali i sadašnjim istraživačima da lakše pronađu potrebnu građu ili da im se pruži mjesto otkud početi.

BIBLIOGRAFIJA

- D. BOŠKOVIĆ, 2018 – Dora Bošković, *Priprema, pozor, pali!* – *Europske vojničke puške u Zbirci oružja Hrvatskog povijesnog muzeja*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2018.
- D. BOŠKOVIĆ, DAMIR DORAČIĆ, 2009 – Dora Bošković, Damir Doračić, *Mačevi viteškog doba u Hrvatskoj: Mačevi razvijenog i kasnog srednjeg vijeka u zbirci oružja Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu*. Zagreb; Hrvatski povijesni muzej, 2009.
- D. MADUNIĆ, 2013 – Domagoj Madunić, *The Adriatic Naval Squadron (1645-1669): Defense of the Adriatic during the War for Cretem* *Povijesni prilozii*, 32 (45), Zagreb, 2013, 199-234.
- D. PETKOVIĆ, 2007 – Danijel Petković, *Hladno oružje: iz zbirke oružja Povijesnog odjela Gradskog muzeja Vinkovci*. Vinkovci: Gradski muzej, 2007.
- D. STANIĆ, 2018 – Damir Stanić, *Tko su bili ti "strašni Hrvati"?* Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2018.
- D. ŽILIĆ, 2001 – Divor Žilić, *Pješačko naoružanje u Domovinskom ratu*. Zagreb: MORH, Sektor za odnose s javnošću, Uprava za nakladništvo, 2001.
- Djelatnici – Hrvatski povijesni muzej*, <http://www.hismus.hr/hr/o-muzeju/djelatnici/> (pregledano 17. travnja 2020).
- G. BILOGRIVIĆ, 2011 – Goran Bilogrivić, *O mačevima posebnog tipa u Hrvatskoj*, *Starohrvatska prosvjeta*, III (38), Split, 2011, 83-110.
- Hrvatski državni arhiv – O nama*, <http://www.arhiv.hr/O-nama> (pregledano 17. travnja 2020).
- J. DAUTBEGOVIĆ, 2008 – Jozefina Dautbegović, Iz Personalnog arhiva MDC-a: mr. sc. Marija Šercer, *Informatica museologica*, 39 (1-4), Zagreb, 2008, 129-137.
- J. JELIČIĆ, 2008 – Janko Jeličić, *Pištolji i revolveri*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2008.
- Kako je gradivo organizirano – Vojska*, <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Istra%C5%BEite-gradivo/%C5%A0to-%C4%8Duvamo/Kako-je-gradivo-organizirano/Vojska> (pregledano 10. lipnja 2020).
- M. KOVAČ, 2006 – Mario Kovač, *Rapiri i salonski mačevi : od smrtonosne igre do mode*. Gornja Stubica: Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzej seljačkih buna, 2006.
- M. OGOREC, 2011A – Marinko Ogorec, *Ratovi XX. stoljeća*. Rijeka: „Otokar Keršovani“; Zagreb: Institut za istraživanje i razvoj obrambenih sustava MORH-a, 2011.
- M. OGOREC, 2011B – Marinko Ogorec, *Pješaštvo: povijesni razvoj i perspektive*. Zagreb: Alfa, 2011.
- M. OGOREC, 2013 – Marinko Ogorec, *Razvoj streljačkog naoružanja*. Zagreb: MORH – Odjel hrvatskih vojnih glasila, 2013.
- M. OGOREC, 2015 – Marinko Ogorec, *Individualni oklop kroz povijest*. Zagreb: MORH – Odjel hrvatskih vojnih glasila, 2015.
- M. PRAUNSPERGER, 1932A – Milan Praunsperger, *Nešto o starom hrvatskom oružju*, I. dio, *Narodna starina*, 11 (27), Zagreb, 1932, 56-59.
- M. PRAUNSPERGER, 1932B – Milan Praunsperger, *Nešto o starom hrvatskom oružju*, II. dio, *Narodna starina*, 11 (28), Zagreb, 1932, 130-132.
- M. PRAUNSPERGER, 1932C – Milan Praunsperger, *Nešto o starom hrvatskom oružju*, III. dio, *Narodna starina*, 11 (29), Zagreb, 1932, 205-208.
- M. PRAUNSPERGER, 1943 – Milan Praunsperger, *Oružje starih Hrvata*, Zagreb: Izdanje Matice hrvatske, 1943.
- Misija, vizija, strategija – Knjižnice grada Zagreba*, <http://www.kgz.hr/hr/o-nama/misija-vizija-i-strategija/222> (pregledano 20. travnja 2020).
- N. ŠTEFANEC, 2016 – Nataša Štefanec, *Uskoks between War nad Trade. Pirates on the Venetian-Ottoman-Habsburg Borderland in the Adriatic and Its Hinterland*, in: *Marine Merchants and Pirates During the 16th and 17th Centuries. Uskok of the Adriatic Sea and Wako of the East China Sea*, ed. Isao Koshimura, Tokyo, Japan 2016, 11-32.
- O Hrvatskoj znanstvenoj bibliografiji (CROSBi)*, <https://www.bib.irb.hr/o-projektu> (pregledano 21. travnja 2020).
- O Hrvatskom povijesnom portalu*, http://povijest.net/2018/?page_id=2141 (pregledano 12. travnja 2020).

- O knjižnici – Knjižnica MDC, <https://www.mdc.hr/hr/mdc/zbirkefondovi/knjiznica/?searchknjiznica> (pregledano 18. travnja 2020).
- O muzeju – Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/muzej/o-muzeju/> (pregledano 17. travnja 2020).
- Personalni arhiv zaslužnih muzealaca – Marija Šercer – Muzejsko dokumentacijski centar, <https://www.mdc.hr/hr/mdc/zbirkefondovi/arhiv/personalni-arhiv-zasluznih-muzealaca/%C5%A0ercer-Marija,68.html> (pregledano 15. travnja 2020).
- Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa – Hrčak, <https://hrcak.srce.hr/> (pregledano 12. travnja 2020).
- T. ARALICA, V. ARALICA, 2006A – Tomislav Aralica, Višeslav Aralica, *Hrvatski ratnici kroz stoljeća. Knjiga 1: Oprema, oružje hrvatskih vojnika od oko 800. do 1918. godine*. Zagreb: Znanje, 2006.
- T. ARALICA, V. ARALICA, 2006B – Tomislav Aralica, Višeslav Aralica, *Hrvatski ratnici kroz stoljeća. Knjiga 2: Razdoblje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca – Jugoslavije: 1918 – 1941*. Zagreb: Znanje, 2006.
- T. ARALICA, V. ARALICA, 2010 – Tomislav Aralica, Višeslav Aralica, *Hrvatski ratnici kroz stoljeća. Knjiga 3: Oružane snage Nezavisne Države Hrvatske i druge hrvatske postrojbe na osovinskoj strani: 1941.-1945*. Zagreb: Znanje, 2010.
- T. ARALICA, V. ARALICA, 2011 – Tomislav Aralica, Višeslav Aralica, *Hrvatski ratnici kroz stoljeća. Knjiga 4: Partizani: oružna sila Komunističke partije Hrvatske i Komunističke partije Jugoslavije: 1941.-1945*. Zagreb: Znanje, 2011.
- Ukratko o Knjižnici, <https://www.nsk.hr/ukratko-o-knjiznici/> (pregledano 22. travnja 2020).
- Vojnički život i slike ratnika, <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Projekti-i-aktivnosti/Vojnicki-zivot-i-slike-ratnika> (pregledano 17. travnja 2020).
- Wikipedia: About, <https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:About> (pregledano 10. travnja 2020).
- Z. NIKOLIĆ JAKUS, 2012 – Zrinka Nikolić Jakus, *Uvod u studij povijesti*. Drugo dopunjeno izdanje. Zagreb: Leykam international, 2012.
- Z. VINSKI, 1981 - Zdenko Vinski, O nalazima karolinških mačeva u Jugoslaviji, *Starohrvatska prosvjeta*, III (11), Split, 1981, 9-54.
- Zbirka militaria – Muzej grada Zagreb, <http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-militaria,15.html> (pregledano 17. travnja 2020).
- Zbirka oružja – Hrvatski povijesni muzej, <http://www.hismus.hr/hr/zbirke/izbor-iz-fundusa/zbirka-oruzja/> (pregledano 17. travnja 2020).